

ЗАСЕДАЊЕ КОМИТЕТА ЗА ПРИМЕНУ ЉУДСКИХ ПРАВА

У Институту Анри Динан (*Institut Henry Dunant*) у Женеви је, 7. и 8. марта 1984. одржано прво заседање Комитета за примену људских права (*Enforcement of Human Rights Law Committee*) светског Удружења за међународно право (*International Law Association ILA*). Комитет(1) је образован одлуком Извршног савета ИЛА од 23. октобра 1982. Том приликом му је стављено у задатак да употпуни рад о људским правима за време ванредног стања који је започео претходни Комитет за људска права(2).

Занимљив је историјат овог проблема. О њему се жучно расправљало приликом доношења основних аката о људским правима као што су Европска конвенција о заштити људских права и основних слобода (1950) и Међународни пакт о грађанским и политичким правима (1966). Оба акта садрже одредбе које допуштају државама да у изузетним приликама ограниче уживање признатих права и слобода. Расправа је обновљена после првих пресуда Европског суда за људска права у којима се, нарочито у првој, дотиче и овај проблем(3), да би нарочито замах добила после увођења ванредног стања у већем броју земаља(4). Тако је он избио у први план уместо дотадањег прећутног подразумевања у расправама о обавезама држава или правима и дужностима појединаца(5). Најзад су се њиме позабавиле и међународне организације, како међувладине (на пр. Уједињене нације(6) тако и невладине(7). Међу

(1) Има 26 чланова и 2 замена. Из Југославије су чланови др Слободан Миленковић и др Момир Милојевић а заменик је др Ернест Петрић.

(2) Образован одлуком Извршног савета ИЛА од марта 1965. после позива Економског и социјалног савета УН (1963) да се допринесе ширењу и унапређењу људских права путем истраживања и на други начин, посебно у погледу њихове примене (*enforcement*).

(3) О томе М.-А. Eissen, *Le premier arrêt de la Cour européenne des droits de l'homme*, „Annuaire français de droit international” 1960, pp. 444—497. Објављена у „Revue générale de droit international public”, 1961. № 1. Вид. такође R. Pelloux, *L'arrêt de la Cour européenne des droits de l'homme dans l'affaire De Becker*, „Annuaire français de droit international”, 1962, pp. 330—346. Прву теоријску анализу даје J. Velu, *Le contrôle des organes prévus par la Convention européenne des droits de l'homme sur le but, le motif et l'objet des mesures d'exception dérogeant à cette Convention*, „Mélanges offerts à Henri Rolin”, Paris 1964, pp. 462—478.

(4) Вид. на пр. S. Marks. *La notion de période d'exception en matière des droits de l'homme*, „Revue des droits de l'homme”, 1975, № 4, pp. 821—858; — *Les principes et normes des droits de l'homme applicables en période d'exception*. „Les dimensions internationales des droits de l'homme”, Paris, Unesco, 1978, pp. 197—233; — R. Higgins, *Derogations under Human Rights Treaties*, „British Yearbook of International Law”, 1976—1977, pp. 281—320.

(5) На пр. R. Cassin, *De la place faite aux devoirs de l'individu dans la Déclaration universelle des droits de l'homme*, „Mélanges offerts à Polys Modinos” Paris 1968, pp. 479—488; — H. A. Cohn, *The right and duty of resistance*, „Human Rights Journal”, 1968, № 4, pp. 491—517; — E. Schwelb, *The nature of obligations of the States parties to the International Covenant on civil and political rights*, „René Cassin amicorum discipulorumque liber I. Problèmes de protection internationale des droits de l'homme”, Paris 1969, pp. 301—324; — D. Colard, *Essai sur la problématique des devoirs de l'homme*, „Revue des droits de l'homme”, 1972, № 2—3, pp. 333—373.

(6) На пр. Поткомисија за спречавање дискриминације и заштиту мањина. Вид. N. Questiaux, *Study of the implications for human rights of recent developments concerning situations known as states of siege or emergency*. E/CN.4/Sub. 2/1982/15. of 1982, July 27th; — E.-I. A. Daes, *The individual duties of the community and the limitations of human rights and freedoms under article 29 of the Universal Declaration of Human Rights*. E/CN.4/Sub. 2/432/Rev. 2, New York 1983. На овогодншњем заседању Комисије за људска права је усвојила списак држава које су увеле ванредно стање и једну резолуцију.

(7) На пр. Међународна комисија правника (*International Commission of Jurists*). *States of emergency. Their impact on human rights*, Geneva 1983

невладиним организацијама Удружење за међународно право се овим проблемом почело бавити такође и узред.

Наиме, на њега је први пут указао председник Поткомитета за проучавање регионалних проблема у спровођењу у живот људских права Субрата Рој Чаудури (*Subrata Roy Chowdhury*) у усменој уводној речи на 58. Конференцији Удружења за међународно право у Манили, 28. августа 1978(8). У резолуцији усвојеној на другој радној седници, од 1. септембра 1978, поштовање људских права и слобода за време ванредног стања је истакнуто као дужност држава(9). На основу тога се у извештају наредној, 59. Конференцији овај проблем разматра на првом месту (Поглавље А), обухватајући најопштија питања као што су: проглашавање, трајање, војни прописи, опасно стање и заштита појединца(10). Та питања су подробније разрађена у извештају 60. Конференције (Део I)(11). О томе је у уводној речи доста говорио председник Поткомитета за регионалне проблеме Чаудури(12) а на овај проблем се осврнуло и више говорника. Комитет за људска права је, са своје стране, предложио да у програм његовог рада уђе и питање несталих лица, што је делимично везано за ванредно стање.

Свакако да је све то утицало да Извршни савет ИЛА новом комитету повери завршетак започетог проучавања. За извештаја је одређен председник тада распуштеног Поткомитета за регионалне проблеме и члан новог комитета Чаудури. Тако је један у почетку крајње споредан проблем у широком склопу заштите људских права сада постао самосталан предмет истраживања. На то су највише утицале знатно измењене прилике. Стање које је по замисли творца међународних аката о људским правима допуштано као изузетно постало је сурова стварност у животоу многих народа. Правне норме замишљене као „заштитне клаузуле“ добиле су најширу примену уместо одредаба које би требало нормално да се примењују. Стога је разумљиво да правна наука не може да остане равнодушна према бројним питањима која се у вези с тим постављају. У таквим околностима је Чаудури (крајем 1983) израдио опсежан нацрт извештаја (71 страна текста с проредом и 7 страна фуснота без прореда) који је достављен свим члановима Комитета као и другим истакнутим појединцима и неким невладиним организацијама ради примедба и предлога. Основу за његову израду представљали су како резултати досадањих истраживања тако и примедбе са Конференције ИЛА у Монреалу (1982) и нове студије о овом проблему које су се у међувремену појавиле(13). Нацрт садржи: кратак увод (стр. 1—3), минималне стандарде људских права у време ванредног стања (стр. 63—71) и фусноте (стр. 71—78). Сва питања су обрађена у облику правних правила или начела с дужиим теоријским коментарима којих такође има доста и у фуснотама.

На три радне седнице у току два дана Комитет је разматрао примедбе које су доставили многи чланови Комитета, истакнути стручњаци у области људских права, национални организације ИЛА и међународне невладине организације. Разуме се да су разматране и све усмене примедбе присутних. Разматрана су само суштинска питања. Сва су разматрана свестрано уз учешће свих присутних. Заузимајући заједнички став и усвајана одговарајућа формулација. У раду је испољен висок степен разумевања према сваком мишљењу које је проистичало из различитих правних традиција. Захваљујући томе текст је у великој мери ослобођен неких двосмислености и најасноћа које би могле да се политички различито тумаче. То не значи да је извештај постао аполитичан. Он у целини доследно изражава општи политички став да се за време ванредног стања морају у пуној мери примењивати одредбе Међуна-

(8) *ILA, Report of the Fifty-eighth Conference, Manila 1978, pp. 139—140.*

(9) *Исто*, стр. 1—2.

(10) *ILA, Report of the Fifty-ninth Conference, Belgrade 1980, pp. 90—101.*

(11) *ILA, Report of the Sixtieth Conference, Montreal 1982, pp. 88—100.*

(12) *Исто*, стр. 113—115.

(13) Вид. бел. 6 и 7.

родног пакта о грађанским и политичким правима како би се избегле злоупотребе сваке врсте. При том је несумњиво да су поједини учесници имали у виду праксу у неким државама али су сва правила постављена уопштено тако да једнако важе за све земље. Постизање сагласности је било нарочито олакшано у случајевима када је више чланова Комитета имало истоветне или сличне примедбе. Захваљујући свему томе Комитет је успео да нека начелна питања јасније постави.

То је, пре свега, истицање да се не може препустити државама да по свом нахођењу предвиде која ће права и слободе поштовати за време ванредног стања, како би се могло закључивати на основу формулација нацрта извештаја као што су: *»(e) some constitutionally guaranteed rights and freedoms shall remain non-derogable...«* (стр. 15) *»The constitution of every State shall provide...«* (стр. 24). Овиме је известилац желео да истакне обавезу држава да уставима предвиде права и слободе човека од којих неће моћи да одступе као и гаранције за то. Очигледно је имао у виду међународне уговоре који су наметали државама такву обавезу (међу њима и уговори о заштити мањина после првог светског рата). Међутим, док је у уговорима јасно истакнут правни основ обавезе чак и кад се изричито не наводи догле то није случај с другим актима. Напротив, у реченицама као што су наведене нагласак (тежиште) је на речи „устав“ који свака држава може суверено да мења. Због тога су оне измењене тако да се јасно каже да је реч о обавезама које проистичу из међународног права и да то није у искључивој надлежности држава.

Насупрот томе Комитет се трудио да води рачуна и о питањима која су у надлежности држава. У том погледу није прихваћен став известиоца о томе који су органи надлежни за проглашавање ванредног стања и надзор, како регуларности проглашавања тако и режима који важи за то време (стр. 15—16). Комитет је стао на становиште да међународно право не може да прописује надлежност државних органа. То важи и за њихов међусобни однос (стр. 27). Системи држава се у том погледу разликују. Међутим, истакнуто је да, без обзира да ли се ради о јединству или подели власти, постоји несумњив утицај органа који проглашава ванредно стање. Пракса показује да су и парламенти накнадно одобравали увођење ванредног стања и предузете мере а и редовни судови осуђивали за кршење правила уведених за време ванредног стања. Стога питање органа за надзор има релативну вредност. Главно је по уставу надлежни органи нормално обављају послове из своје надлежности. При том је постигнута сагласност да се под називом „законодавац“ или „законодавна власт“ подразумевају сви органи овлашћени да доносе нормативне акте, укључујући инокосне органе (шефови државе или владе, министри, гувернери, управници и сл.). На тај начин је овај појам проширен и не односи се искључиво на колегијалне органе, посебно оне непосредно изабране од становништва (на пр. скупштине или парламенти). Тиме је ублажен став известиоца да парламенти (скупштине) морају да заседају за време ванредног стања, што није увек могуће (нарочито не за време рата који је иначе један од разлога за проглашење ванредног стања). Решење је нађено у томе да им се мора омогућити да раде. То подразумева и поштовање парламентарних имунитета (да се не би спречавали да учествују у раду посланици који се противе увођењу ванредног стања), чиме се ипак унеколико залази у област унутрашње надлежности држава али само у облику захтева да се обезбеди функционисање, односно остваривање улоге коју прописују устави. Исто важи и за судове (стр. 16—17). Пре свега поставља се питање гаранција за независно и непристрасно суђење. У вези с тим је изражено неповољно решење у војне судове (стр. 54). О томе ће се расправљати на састанку стручњака у Сиракузи, од 30. априла до 4. маја 1984, који организују Међународна комисија правника, Међународно удруживање за кривично право и друге међународне и националне невладине организације.

Ово је питање врло осетљиво јер треба установити како се употребљава снага државног апарата. То питање још није довољно проучено ма колико била развијена наука о држави. Ту треба разликовати

две ствари: 1) надзор над проглашавањем ванредног стања, нарочито надлежност и разлоге, и 2) надзор над применом правила која важе за време ванредног стања, нарочито у погледу права и слобода грађана. Када се говори о надзору најчешће се има у виду ово друго. Међутим, оба вида чине минималне стандарде који важе за ванредно стање.

Питање је осетљиво стога што представља један вид односа између унутрашњег и међународног правног поретка. Тај однос се најчешће своди на питање колико међународна заједница може да има увида и да утиче на понашање у оквирима држава. У досадашњим напорима се мало одмакло од надзора националних органа који су деловали у име међународне заједнице на основу некакве полуделегиране надлежности. Ово је нарочито важно на свеопштем плану на коме још није постигнуто оно до чега се дошло у регионалним оквирима. Питање је да ли је могућа нека врста посматрача. У садашњим околностима, ако би се то прихватило, више би изгледало имале невладине установе. Питање је очигледно више политичко него правно. То показује врло слаба или никаква реакција држава према деловању међународних организација у областима које су државе све доскора сматрале искључиво својим. Тако се разматрање појединих питања и усвајање докумената не сматра више мешањем у унутрашње ствари држава. Тако је и Комисија за људска права UN на овогодишњем заседању усвојила списак држава које су увеле ванредно стање и једну резолуцију. Питање је у којој је мери на то утицала студија Међународног удружења правника која садржи преглед мера у земљама у којима је проглашено ванредно стање(14). Да ли државе не реагују само зато што их усвојени документи правно не обавезују? Без обзира на то они заслужују пажњу због чињеница које наводе. То је важно и за Југославију због мера које су морале бити предузете на Косову. Наведена студија Међународног удружења правника их наводи на основу југословенских службених извора(15) али је свакако потребан коментар да би се видело које су мере предузете у вези с ванредним стањем а које би се примењивале у свакој прилици.

Расправу је изазвало неодређено значење израза „ванредно стање „de facto” па је он замењен нешто јаснијим: „ванредно стање које није формално објављено”. Исто тако је усвојена примедба више чланова Комитета да се слобода савести и вероисповести наведе према члану 18, ст. 1. Пакта о грађанским и политичким правима тако да јасно изражава слободу избора и одређивања која подразумева и право на неодређивање. Усвојена је формула слична поменутој одредби Пакта.

Тиме је отворено значајно питање: да ли Комитет треба да се строго држи постојећих правила општег међународног (уговорног и обичајног) права или може да узима у обзир и правила регионалних (европског и америчког) правних поредака, па чак и да иде даље од њих, не држећи се усвојених формула? У писменим примедбама и усмено писац ових редова је заступао уже гледиште сматрајући да регионална правила не могу бити наметана читавој међународној заједници. Свакако да би било корисно упоређивање општих и регионалних правила у доктринарним расправама да би се указало на сличности и разлике. Из тога проистичу значајне правне последице: 1) користиле би се у највећој могућој мери дефиниције из пактова, о људским правима и других сличних аката, 2) права и слободе би се наводили по редоследу који је усвојен у тим актима и има своју логику, 3) изоставили би се права и слободе који нису обухваћени чланом 4, ст. 2. Пакта о грађанским и политичким правима, или произлазе из регионалних извора.

Комитет је у потпуности прихватио само да максимално користи дефиниције опште важећих текстова. У погледу редоследа остало је отворено ког се акта придржавати. Највећу тешкоћу представља различит редослед у два најчешће навођена акта: Свеопштој декларацији о људским правима и Међународном пакту о грађанским и политичким

(14) Вид. бсл. 7.

(15) Извор нав. у бел. 7, стр. 84—85.

правима. Од известиоца је затражено да то питање поново размотри, бодећи рачуна о повезаности права и слобода који захтевају заједнички коментар. Највише је расправљано питање правних извора. Преовладало је мишљење да Комитет треба да полази од постојећег али и да истовремено подстиче унапређење и развој међународног права. Стога се не може задржати само на Пакту о грађанским и политичким правима већ мора узимати у обзир и Свеопшту декларацију и друге акте. Уважавајући неспорну потребу за развојем у свим областима, па и у области права, мора се пре свега водити рачуна о међународном праву које су створиле државе полазећи од својих интереса. Због тога се постојеће право може критиковати али је ипак оно једино важеће и применљиво. Те две ствари треба јасно разликовати. У нацрту извештаја се указује на више случајева неусклађености правних правила и када је реч о ванредном стању.

Тако, на пример, члан 4, ст. 2. Пакта о грађанским правима не забрањује за време ванредног стања одступање од одредаба које се одnose на права на личну слободу и сигурност (чл. 9) и право на човечно поступање у случају хапшења (чл. 10). Нацрт извештаја и ова права увршћује у ред оних која се морају поштовати и за време ванредног стања (стр. 36—44) и захтева да уставни пропису гаранције за њихово поштовање (стр. 37—38). Несклад у схватањима је очигледан. Творци Пакта су полазили од потреба за безбедношћу па им није било тешко да се сложе да ванредно стање значи ограничавање неких основних права, укључујући право на слободу. Стога ово право, као и још многа друга, није заштићено чланом 4, ст. 2. Пакта о грађанским и политичким правима. Да не би било забуне треба рећи да није ништа боље ни у западној Европи чији је систем заштите у целини савршенији од свеопштег. Одговарајућа одредба члана 5. Европске конвенције (1950) такође није обухваћена чланом 15. који се односи на ванредно стање. Видљиво је одакле потичу одредбе о ванредном стању. Међутим, данас се то питање посматра другачије. Да је члан 9. Пакта наведен у његовом члану 4, ст. 2. могла би се Аргентина правно успешније оптуживати за нестанак великог броја лица. Чини се да је много већи пропуст твораца Пакта што у његов члан 4, ст. 2. нису уврстили члан 10. јер се према ухапшенима мора увек човечно поступати, без обзира на прилике у којима су лишени слободе. С друге стране тиме је вештачки прекинута логичка веза између чланова 8. и 11. Пакта чијих се одредаба државе морају придржавати и за време ванредног стања. Чуђење је у толико веће да није гарантовано човечно поступање а да је истовремено забрањено хапшење због неизвршења уговорних обавеза (чл. 11), што је иначе ретко где примењивано и у нормалним приликама па правна забрана у овом случају нема већи стварни значај.

Исто важи и за раздвајање чланова 14. и 15. Пакта о грађанским и политичким правима. Члан 4, ст. 2. Пакта забрањује одступање од члана 15 (начело законитости у кажњавању) али не и од члана 14 (право на правично суђење). Извештај сматра да чине целину па их разматра заједно (стр. 51—58), што је прихватно и Комитет. Чини се да се губе из вида неке суштинске разлике између наведених одредаба. Члан 14. садржи гаранције за правично суђење у нормалним приликама, поред осталог и брзо обавештавање о оптужби и суђење без одлагања. Очигледна је намера да се лица лишена слободе заштите од прекомерно дугог држања у затвору и не ретко пуштања без икаквог објашњења. Дobar део одредаба овог члана би требало да се примењује и за време ванредног стања пре свега гаранције у погледу времена потребног да се припреми одбрана, слободан избор браниоца, коришћење преводноца, право на постављање питања сведоцима, претпоставка невиности и сл.). Међутим, непотребно је захтевати брзо суђење у ванредним приликама које се, поред осталог, баш тиме одликују. Због тога би се са више основа могло рећи да је члан 4, ст. 2. Пакта о грађанским и политичким правима требало да садржи неке делове члана 14 (као у случају члана 8) можда све изузев тачака а) и в) става 3. Утолико пре што највећи део одредаба члана 15. представља логичан наставак члана 14, ст. 7. Стога

је Француска предлагала да се цео члан 14. уврсти у члан 4, ст. 2. Пакта али то није усвојено. Занимљиво је да Међународна комисија правника у својој студији истиче да је за време ванредног стања често суспендовано право на брзо обавештавање о оптужби(16). Не наводи се на основу чега се то тврди, утолико пре што је добро познато да се ванредно стање одликује суђењем по кратком поступку. У томе је опасност а не у предугом чекању на оптужбу и суђење. Стога не би требало подстицати брза суђења, нарочито ако се истовремено залаже за давање потребног времена за припремање одбране. На томе треба да буде тежиште у ванредним приликама, што предвиђају и допунски протоколи из Женевске конвенције од 1949 (1977)(17). Није нимало случајно што Н. Кестио у својој студији не помиње рокове за оптужбу и суђење међу начелима или правилима која треба да важе у ванредном стању(18). Нема сумње да би вредело проучити питање важности правила ратног права с обзиром на разликовање међународних и унутрашњих, с једне, и односа према домаћим и страним (нарочито непријатељским) држављанима, с друге стране.

Уместо тога члан 4, ст. 2. Пакта обавезује државе да и у ванредним приликама поштују право човека на правну личност (чл. 16). Извештај је, међутим, ишао и даље па је у нацрт извештаја унео и елементе из чланова 7. и 26. Пакта о грађанским и политичким правима и члана 12, ст. 1. Пакта о економским, социјалним и културним правима, иако се ове одредбе, строго узев, не морају да примењују за време ванредног стања.

Осим тога у нацрт извештаја унета су и друга права из пактова, на пример, породична (чл. 23—24. Пакта о грађанским и политичким правима) па чак и права која нису предвиђена пактовима (на пр. право на држављанство и право на учешће у управљању). У том погледу је очигледан утицај Свеопште декларације о људским правима. Он се огледа и у фразеологији (на пр. помиње се „демократско друштво“) која је разумљива у акту који садржи начела а не правно-техничке одредбе.

Развој позитивноправних правила је разумљив када је реч о најосновнијем људском праву — праву на живот. Искористивши све могућности које пружа члан 6. Пакта о грађанским и политичким правима, извештај је учинио корак даље у разради идеје о укидању смртне казне. Полазећи од одредбе члана 6, ст. 6. он истиче да се ни у ванредном стању не би могла увести смртна казна ако већ не постоји у једној земљи (стр. 31—32). То у Пакту није изричито речено али јасно произилази из његове изричите забране ограничавања, односно умањивања обавеза држава садржаних у члану 6. који се иначе односи на „земље у којима смртна казна није укинута“ (чл. 6, ст. 2).

Већи продор се није могао учинити у погледу изрицања и извршења смртне казне изречене малолетницима (испод 18 година) и трудним женама. Остало је забележено у коментару да би требало забранити и изрицање смртне казне трудним женама у интересу њихове деце (стр. 35). Међутим, проблеми су мало замагљени убацивањем несталних лица (стр. 32—33, 35), што је само делимично повезано а много више се односи на право на слободу и сигурност.

Свакако да ће расправу изазвати и идеја да се смртна казна не може изрећи за „политичка и сњима повезана кривична дела“ (стр. 32). Овде су тешкоће више политичке него правне. Многе државе одбацују поделу кривичних дела на „политичка“ и неполитичка (мада се у јавном жаргону говори о „политичком криминалу“). С друге стране кривична дела с политичким обележјем са сматрају за најтежа, поготово због опасности да се дела тероризма објашњавају некаквим политичким побудама. Комитет је прихватио став известиоца али у овом погледу је потребна велика опрезност.

(16) Исто, стр. 424—426.

(17) Чл. 75. Протокола I, чл. 6. Протокола II.

(18) Нав. у бел. 6, стр. 45.

Разумљиво је што Комитет, чинећи извесне напоре у правцу развоја међународног права, није био у стању да потпуније осветли нека постојећа правила. Остала су још нека отворена питања, како начелна тако и конкретна.

Пре свега остао је још недовољно одређен појам ванредног стања (стр. 3—4). Треба признати на додатну тешкоћу причињавају знатне разлике између француског и енглеског текста члана 4, ст. 1. Пакта о грађанским и политичким правима. Једино је јасно да се поменута одредба мора што уже тумачити. То одговара и природи ванредног стања које се, иначе, још назива „изузетним“ (*état d'exception; state of exception*)

Поред тога није јасан домашај не само члана 4. него и Пакта у целини. Пре свега може се поставити питање да ли се допуштена ограничења односе само на Трећи део Пакта (права и слободе) или на све одредбе Пакта, нарочито мере надзора над његовим спровођењем у живот. А то може да повлачи и одредбе Факултативног протокола. По свему изгледа да се имају у виду ограничења само у погледу Трећег дела. Друго питање се односи на примењивање Пакта за време рата. О томе нема никаквих одредаба, па би било логично да се примењује. Међутим, посредно би се могло оправданије закључити да је за време рата могуће ограничавање примене Трећег дела јер рат може да буде разлог за проглашавање ванредног стања (што је избегнуто да се каже у Пакту али је изричито речено у Европској конвенцији). Наравно да то ограничење не би могло да важи за одредбе изричито наведене у члану 4, ст. 2. Пакта. Осим тога треба имати у виду да се за време рата примењују правила ратног права, посебно хашке и женевске конвенције и њихови допунски протоколи од 1977. године.

Разумљиво је да творци Пакта нису могли ближе да објасне шта значи да државе могу у ванредном стању да предузимају мере које „нису неспојиве с другим обавезама које им намеће међународно право и које не повлаче дискриминацију засновану искључиво на раси, боји коже, полу, језику, вери или друштвеном пореклу“ (чл. 4, ст. 1). Ни Комитет није могао да одговори на питање које су то међународне обавезе. Очигледно је реч о свим осталим обавезама изван Пакта а не само онима које се односе на недискриминацију. Међутим, у конкретном случају се може поставити питање ако је реч о истим правима и слободама предвиђеним у више аката. На основу Пакта од њих би се могло одступити али би се морали поштовати ако произлазе из других аката!

И поред свих напора у нацрту извештаја је остало неразјашњено питање односа између међународног права и његових извора, пре свега општих правних начела. Известилац није ушао у разматрање зашто се у ставу 1. члана 15. помиње међународно право а у ставу 2. истога члана општа правна начела. Ово је било потребно зато што се у коментару неопрезно каже да поменута начела (ваљда зато што имају свој основ у унутрашњим правним порецима) „могу али не морају бити призната као правила међународног права“ (стр. 58). При том се губи из вида да се као општа правна начела сматрају само она која произлазе из правних правила „признатих од заједнице народа“ (чл. 15, ст. 2). Отуда је неприхватљив позитивистички приступ по коме је потребно некакво посебно признавање важности овако насталим правилима, односно начелима.

Комитет је доста времена посветио расправљању о значењу израза „превентивно хапшење“ или „превентивно притварање“ (стр. 37, т. 3). Питање је наметнула пракса јер га државе практикују и у нормалним приликама кад год оцене да то захтевају интереси безбедности или други разлози (на пр. пред посете истакнутих страних државника, велике свечаности и у другим изузетним приликама). У склопу општих мера за појачање безбедности на удару су не само бивши криминалци већ и проститутке и уопште лица за која се претпоставља да би могла да буду опасна иако раније нису учинила никакво кривично дело. Јасно је да се мора тражити разумна мера између разлога безбедности и поштовања основних личних слобода. Ово питање захтева дубље проучавање јер је овакво хапшење понекад бивало неограничено дуго. Комитет није могао

да одговори на питање када би овакво притварање могло да буде допуштено ни колико дуго би могло да траје. Предложено је да се ограничи на највише 7 дана али се одмах постављају питања да ли је то реално, од када ће се рачунати и шта ће се сматрати превентивним хапшењем.

Из тих разлога је потребно више разрадити право на слободу од ropства и потчињености које је у нацрту извештаја добило неоправдано скромно место (стр. 29—31). Ово утолико пре што је оно увршћено изричито међу права и слободе које државе не могу ограничити ни за време ванредног стања (чл. 8, ст. 1—2).

*

Као што се види још нису разјашњена сва питања која се постављају у вези с ванредним стањем. Ипак највећи део посла је обављен. Комитет је усвојио највећи број суштинских примедба док ће техничке и језичке примедбе председник и извештај непосредно унети у текст. На основу тога сачиниће се коначна верзија извештаја за предстојећу 61. Конференцију, крајем августа 1984. у Паризу, на којој се очекује занимљива расправа како о досадањим резултатима тако и о питањима која су још остала отворена. Верујемо да ће извештај Комитета представљати добру основу за то.

М. Б. Милојевић

ЧЕТВРТИ КОНГРЕС ПОЛИТИКОЛОГА ЈУГОСЛАВИЈЕ

У Београду је 7. и 8. јуна 1984. године, у Сава-центру, одржан IV конгрес политиколога Југославије. Покровитељство и организацију овог значајног скупа политиколога из целе земље преузели су: Савез удружења за политичке науке Југославије, Југословенски центар за теорију и праксу самоуправљања „Едвард Кардељ“, Факултет политичких наука у Београду и Марксистички центар организације СК Београда. Највећи део послова око организовања IV конгреса успешно је обавио Савез удружења за политичке науке Југославије, са седиштем у Београду.

На Конгресу су обрађене следеће теме: 1. Противуречности и њихово превазилажење у политичком систему социјалистичке демократије (општа тема), 2. Однос политике и економије (округли сто), 3. Демократија и социјализам (округли сто), 4. Политичке институције и самоуправљање (округли сто) и 5. Политичке науке и положај политиколога у југословенском друштву (округли сто).

Конгрес је отпочео са радом уводним рефератима које су поднели: др Марјан Рожич, председник Савезне конференције ССРНЈ, др Јован Борђевић, председник Савеза удружења за политичке науке Југославије и Весна Парезановић, студент-политиколог.

Поздрављајући учеснике Конгреса др Марјан Рожич је у свом излагању посебну пажњу посветио актуелном друштвеном тренутку, кретањима у друштву и месту ССРНЈ, као и значају политичких наука у истраживањима која се предузимају у циљу сагледавања стања и утврђивању могућности развоја друштвено-политичког система као целине.

Полазећи од сложености и вишезначности израза и појма политика, др Јован Борђевић је у свом излагању, које је илустровао примерима из историје друштвене и политичке мисли, указао на читав низ противуречности које су присутне у данашњем политичком систему социјалистичке демократије. Према оцени др Борђевића, основна противуречност у нашем друштвено-политичком систему изражена је у постојању дуализма између државе и самоуправљања, при чему државна власт ослоњена на бирократију ограничава аутономни развој самоуправљања. Решење се мора тражити не само у слабљењу функција државе, сматра др Борђевић, већ и у успостављању чврстих основа самоуправљања и развијању његове сопствене снаге. С друге стране, превазилажење противуречности у структури и функционисању федерације може се постићи пре свега јачањем јединствене улоге радничке класе и демо-